

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАВИТЕЛСТВО

Проект „Подобряване мобилността на работещи и безработни“ е съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програмата Interreg V-A Румъния-България

Бюджет на проекта: 399 360,85 евро
Принос на ЕС: 339 456,72 евро от ЕФРР

Изследване „Светът на кариерните възможности и работните места в трансграничния регион Румъния - България”

Резюме

Пазар на труда в контекста на икономическото развитие на Румъния и България

Стабилното икономическо развитие на Румъния и България през 2017 година, както и нарастналото потребление и износ на двете страни имат благоприятен ефект върху пазара на труда. Двете държави регистрират рекордни нива на заетост през 2017, като тенденцията е това да се запази и през 2018.

Повишената заетост на национално и регионално ниво през 2016 и 2017 поражда едно от най-големите предизвикателства за бизнеса в България и Румъния, а именно дефицит на работници в почти всички сектори на икономиката. Налице е парадокс, при който икономическата среда и потребление са благоприятни за реализирането на по-високи продажби и производство. В същото време разширяването на производствените капацитети се затруднява от липсата на квалифицирани кадри, които да реализират възможностите за растеж.

Основни предизвикателства през пазара на труда в трансграничния регион на Румъния и България

Макар трансграничният регион да изостава (с малки изключения като Констанца) в развитието си в сравнение с темповете на национално ниво, проблемът с недостига на работна сила е още по-осезателен. Трайно негативните тенденции, свързани с демографската криза, младежката безработица, ниското ниво на образование в повечето области особено от Българска страна, недобре развитата инфраструктура, задълбочават проблема и заплашват да го превърнат в необратим.

По отношение нивото на доходите и работната заплата трансграничния регион е под средните за двете страни. В някои области като Видин, Силистра и Добрич, и Мехединци, Телеорман, доходите са с между 30% и 50% по-ниски от средните стойности за страните. Макар увеличаването на минималното възнаграждение в Румъния и България да достигат до 10%, доходите на населението в областите от допустимата територия нарастват в пъти по-бавни темпове от средните за страната нива, въпреки ниската база.

Ниските доходи и стандарт на живот обуславят и тежката и влошаваща се демографска ситуация в трансграничния регион. Коефициентът на естествен и механичен прираст е по-нисък от средния за страните във всички области и окръзи. Изключение по отношение на механичния прираст прави само град Русе, който се движи около средните стойности от -1%. Окръг Мехединци и област Видин, които са изправени един срещу друг през Дунав, отчитат най-ниските стойности на гъстота на населението не само в двете държави, но и в цяла Европа. Областите Телеорман и

Констанца регистрират най-бързите темпове на намаляване на населението в цяла Румъния, докато от Българска страна това са областите Видин, Монтана и Силистра.

Продължаващите неблагоприятни демографски тенденции носят заплаха, най-вече заради отлива на млади хора, повишаване на миграцията на млади и високообразовани кадри, обезлюдяване на населени места и продължаващото понижаване на икономическата активност. Спадът на населението в трансграничния регион засяга най-вече хората в трудоспособна възраст, което е неблагоприятно за развитието на местната икономика и трудовия пазар.

Динамиката на пазара на труда в областите/окръзите от допустимата територия, макар и да следва общите положителни тенденции в национален мащаб, демонстрира своя собствена динамика, която е по-скоро с негативна посока. Развитието на свободния трудов пазар по света и в Европа създава друго ниво на конкуренция при работната сила. При него областите от трансграничния регион се конкурират не само със София и Букурещ, но и с всеки един друг индустриален център в Европа и света.

Коефициентът на безработица в допустимата територия като цяло е над средния за двете държави. Ако на национално ниво в България той е около 6-7% през 2017, то в трансграничния регион средногодишно достига до 9%, а в половината области е двуцифрен – Силистра 17%, Добрич 10%, Видин 16%, Враца 14%. С най-ниска безработица през 2017 са областите Монтана с 6% и Русе със 7%. На допустимата територия в Румъния, най-ниска е безработицата в област Констанца, а най-висока в област Мехединци през 2017 г.

Макар общият брой на младежката безработица да намалява в национален и общоевропейски план, областите в трансграничния регион се запазват като едни от най-остро засегнатите от високия ѝ дял. В Румъния, е налице ясно изразен контраст по отношение дела на младежката безработица. От данните, предоставени от НСИ Румъния става ясно, че най-голям е дялът на младежката безработица в окръг Мехединци или близо 17% от всички безработни. Във всички окръзи ситуацията е подобна, с изключение на Констанца с едва 6%. Ниският дял на безработни сред младите в Констанца е и сред главните причини за добрите икономически показатели в тази територия.

По данни от Агенцията по заетостта, безработните лица до 29 години в областите от трансграничния регион на България наброяват 8 888 или 27% от общия брой за страната. Най-много безработни младежи има във Враца – 1708, и в Плевен – 1697. С най-голям дял сред безработните до 29 години са неквалифицираните работници, следвани от тези регистрирани в селското стопанство.

Според доклада на Националната агенция по заетостта, публикуван през януари 2018 г., относно безработицата към 31 Декември 2017, голямата част от безработните млади хора са със средно или начално образование, а едва 5% от младите безработни до 29 години са с висше образование. Процентите са идентични и в другите възрастови групи.

Друго предизвикателство, свързано с пазара на труда е увеличаването на разходите за труд. Според последни данни на Евростат за третото тримесечие на 2017 Румъния отбелязва най-голям ръст в разходите за труд с 16.5%, а България е само две места по-нагоре с 10.6% ръст при средно за ЕС 2.1%. В същото време данните на Евростат сочат, че България е на последно място сред страните от ЕС през 2016 по производителност на труда, а в областите от трансграничния регион този показател и дори още по-занижен. Румъния също е в челните редици по ниска производителност на труда и макар по този показател, страната да демонстрира устойчиво подобрене, в повечето окръзи от допустимата територия, подобрието не е достатъчно бързо. Изключение прави окръг Констанца, където по този показател, областта се нарежда след Букурещ. По-високата осигурителна тежест и ръста на минимална работна заплата, без да е налице видимо подобрене на показателя производителност на труда, поставят бизнеса пред предизвикателството да поеме нарастналата тежест на разходите за труд.

На фона на тези притеснителни тенденции, е налице и продължаващата и задълбочаваща се диспропорция между търсенето и предлагането на работна ръка по отношение на квалификация, знания и умения. Голяма част от наличния човешки капитал няма нужните компетентности и знания. Това създава необходимост от допълнителни инвестиции и време, които бизнесът да вложи в квалифицирането и обучаването на кадрите. По данни на БСК, подкрепени от изводите от годишното проучване на Менпауър Груп, всеки втори работодател има значителни затруднения с осигуряването на работна сила, а всеки трети твърди, че това е най-сериозната пречка за по-нататъшното разрастване на бизнеса. Почти 50% от обявените свободни работни места в службите по заетостта, остават незаети. Този проблем се усложнява и от преобладаващия сезонен характер на работата в секторите туризъм, селско стопанство и преработваща промишленост. Най-остър е дефицитът на квалифицирани работници, техници и специалисти със средно образование и помощен персонал.

В контекста на 21 век и икономиката на знанието, при която е налице все по-кратък жизнен цикъл на квалификацията и преквалификацията, непрекъснатото инвестиране на бизнеса и на самата работна сила в придобиване на допълнителни

знания, умения и квалификация изглежда абсолютно наложително. Ако преди 15-20 години придобитите компетентности и умения са имали дълготраен ефект, днес, жизненият цикъл е понижен до няколко години – в ИТ сектора 3-4 години, при инженерите по автоматизация и електротехника около 5-6 години (данните са от изследване на БСК). Това е сериозно предизвикателство за бизнеса, тъй като трябва да се отделя по-голям ресурс за допълнителна квалификация и непрестанни инвестиции в усъвършенстване и поддържане нива на знания и умения на персонала. Този проблем става още по-осезаем, като се прибавят и трудностите, които работодателите изпитват в привличането и задържането на мотивиран и качествен човешки ресурс, готов да учи и да се развива непрекъснато и да остане лоялен в дългосрочен план на работодателя, който е инвестирал в неговото обучение. Към това се прибавя и още един негативен показател, по който България и Румъния делят челните места, а именно активност на трудоспособното население при включването във форми на „учене през целия живот“ – по този показател България като цяло е на последно място в страните от ЕС по данни на Европейската Комисия, а Румъния е малко по-напред. Ниските нива на самонаемане, инициативност и мотивация е трайна тенденция залегнала в обществото и е особено силно изразена в трансграничния регион от българска страна.

Възможности за пазара на труда в трансгарничния регион на Румъния и България

Наред с ясно изразените негативни тенденции, свързани с демографската криза и доходите, по отношение на образованието, инвестициите, стратегическото положение и природни дадености, трансграничния регион разкрива и някои положителни страни.

Областите и окръзите от допустимата територия са богати на природни ресурси: от наличие на нефт, природен газ в Румъния, дървен материал, плодородни земеделски площи, море, резервати, богато културно-историческо наследство, био разнообразие, една от най-големите реки в Европа. Наред с природните ресурси, регионът има и завидно стратегическо положение. То осигурява на населението лесен и бърз достъп до четири международни летища (София, Варна, Букурещ и Констанца). Освен това река Дунав играе ролята на важен транспортен възел, който свързва двете държави и региона като цяло с цяла Европа. Пристанище Констанца пък е едно от най-големите в Европа, а в близост се намират и други 3 пристанища в Мангалия, Варна и Балчик.

Като цяло, областите и окръзите от допустимата територия разполагат с добре развита образователна система, предлагаща всички форми и степени на

образование. На територията на областите Велико Търново, Плевен и Русе се намират общо 5 големи и престижни университета, които обучават голям брой студенти в редица специалности, покриващи всички основни сектори на икономиката и социалните дейности. На допустимата територия от българска страна функционират над 50 професионални гимназии с основен фокус на обучението в направления „Селско стопанство“, „Строителство“, „Транспорт“, „Туризм“ и различни подсектори на „Преработващата промишленост“. Делът на населението с висше образование в областите Русе и Велико Търново е около средното за страната от 27% и много над средното за трансграничния регион от 22%.

Наличието на университетски центрове с много добра база и тесни връзки с местния бизнес е ключово за повишаване привлекателността на региона откъм възможности за бизнес развитие и повишаване стандарта на живот. На територията на румънските окръзи от трансграничния регион има няколко ремонирани университета, които привличат талант от цялата страна и чужбина. Град Крайова е един от големите университетски центрове с 2 университета: Университет Крайова и Университетът по медицина и фармация. Констанца има няколко университета, между които Университетът Овидиус, Морският университет Констанца, Военноморската академия и др. Главните градове в останалите окръзи също имат клонове на университети от района, които осигуряват на населението възможности за придобиване на висше образование.

Университетските центрове имат ключова роля за привличането и обучаването на талант в трансграничния регион. Тенденцията е да се върви към все по-тясно сътрудничество на бизнеса с университети, професионални училища и обучителни центрове с цел качествено и отговарящо в най-пълна степен на нуждите на работодателите образование.

През последните години големите университетски центрове инициират кариерни форуми. Пример за това е Русенски университет Ангел Кънчев. През ноември 2017, университетът инициира форумът **„Кариера в Румъния“**. Събитието се организира от двустранната търговска камара България – Румъния с цел да привлече вниманието на млади професионалисти – вече завършили бакалаври и магистри или студенти, на които предстои дипломиране, към работни позиции в румънски фирми.

Румънската Асоциация за трансфер на технологии и иновации (ARoTT) със седалище в Крайова всяка година организира онлайн кариерен форум, на който се използва видеоконферентна връзка между Русе, Враца, Крайова и Кълъраш в рамките на

проект "Заедно в реално време: видео конферентни центрове за интерактивна комуникация и сътрудничество в трансграничен регион". Червения кръст в Гюргево също организира трудова борса в рамките на проект "Интегрирани инициативи за заетост в трансграничния регион Гюргево-Русе", който се провежда през февруари 2018 и още една трудова борса в трансграничния регион на Крайова и Видин.

През последните години, популярност добиха нови форми на обучение и образование, които разчупват традиционния модел на формално образование. През 2016 и 2017 са налице успешни примери в прилагане на алтернативни методи на обучение, включително на дуална форма на обучение в средното образование или с други думи „учене чрез работа“. Дуалното образование тепърва се налага като успешен модел и в Румъния. То е официално въведено като форма на обучение със Заповед на Министъра на Образованието № 3556 / 29.03.2017 г. и започва да тече от учебната 2017-2018 г. Проектът DALIVET (www.proiectdalivet.ro), финансиран от програма ERASMUS +, както и Националният център за развитие на TVET са насочени към възстановяване на техническото и професионално образование в системата за обучение (www.cndipt.ro).

Трите икономически по-развити области в трансграничния регион Русе, Велико Търното и Плевен от българска страна, и Констанца и Долж от румънска, демонстрират стабилен ръст и темпове на инвестиции на частно и публично ниво през последните две години 2016-2017. В Румъния един от най-развитите икономически центрове – окръг Констанца, се намира именно в трансграничния регион. В същото време окръг Долж също се развива много добре през последните години. По данни от Националната Банка на Румъния за 2017 са привлекли: Констанца – 1 960 милиона евро, а Долж – 1 128 милиона евро.

В приетите през 2017 Национални планове за действие по заетостта за 2018 в Румъния и България, поставят акцент в политиката по заетостта върху недобре използван до сега ресурс - активиране и реактивиране на трайно безработни лица, на уязвими групи. В същото време се засилва фокусът върху младежите между 16-29 години, което поставя областите в трансграничния регион в епицентъра на активната политика на държавата по заетостта. Очаква се много от средствата да бъдат насочени именно към региона, тъй като той е добре известен с високите нива на безработица, особено сред младите (с изключение на Констанца). Мерките предвиждат професионално ориентиране, мотивиране, квалификация и преквалификация на работна ръка с малък или никакъв трудов стаж, която да бъде обучена от самия бизнес чрез стажове, вътрешни обучителни центрове е от съществено значение.

Наемането на трансгранична мобилна работна сила все повече се възприема от страна на бизнеса и компаниите като сериозна възможност за справяне проблемите на пазара на труда. Не липсват и законодателна инициатива от страна на българската държава, да се улесни и поощри мобилността на работната сила, особено в по-слабо развити региони. Според анкетно проучване, проведено от БСК в рамките на проект „Изграждане на устойчив модел и партньорска мрежа за насърчаване на заетостта и трудовата мобилност в трансграничния район България – Румъния“, възможностите и ползите от наемането на служители и работници от съседни държави се подценява от половината работодатели в трансграничния регион България-Румъния. В проучването са обхванати работодатели от Велико Търново, Русе и Силистра, които са трите области, включени в трансграничния проект от българска страна. Според данните от проучването проведено сред работодатели в региона през октомври 2017, мнозинството от работодателите от българска страна в трансграничния регион (85%) нямат предишен опит в наемането на работна ръка от Румъния. В същото време обаче над 45% от запитаните изразяват готовност да наемат работници от съседна Румъния. Най-висока готовност за наемане на трансгранична мобилна работна сила проявяват работодателите от Област Велико Търново – 55%, следвани от работодателите в Русе – 41%, а най-ниска – работодателите в Силистра (26%). Най-висок интерес към наемането на работна сила от Румъния проявяват работодателите от секторите „Преработваща промишленост“(41%), „Транспорт, складиране и пощи“ (25%), „Селско, горско и рибно стопанство“ (18%). В секторите „Строителство“и „Хотелиерство и ресторантьорство“интересът на предприятията е по-нисък, вероятно поради сезонния характер. Върху нагласите на работодателите за ползване на чуждестранна работна сила, влияят най-вече следните бариери и затруднения¹:

- липса на информация за търсещите работа от Румъния;
- проблеми в адаптацията, езиковите и мултикултурните бариери в общуването;
- проблеми с нормативната уредба;
- трудности от социално-битово естество (жилище, транспорт, медицинско обслужване, застраховане, осигуряване);
- трудности, свързани с различията в заплащането на труда.

---

¹ Източник: Българска Стопанска Камара

Сектори, които биха могли да стимулират работната сила към мобилност

На база официалните данни за броя на заетите в трансграничния регион от румънска и българска страна, могат да бъдат идентифицирани следните структуроопределящи сектори, които биха могли да стимулират работната сила към мобилност: Преработваща промишленост, Селско, рибно и горско стопанство, Търговия, Транспорт и складиране, Здравеопазване и социални дейности.

На база проведено изследване на пазара на труда в трансграничния регион на България и Румъния, което включва областите Видин, Монтана, Враца, Плевен, Велико Търново, Русе, Силистра, Добрич; и окръзите Мехединци, Долж, Олт, Телеорман, Гюргево, Кълъраш и Констанца в Румъния, бяха идентифицирани следните 10 най-търсени професии:

- Шивачи моделиери, кожухари и шапкари (ISCO 7531)
- Електроинженер, технолог (ISCO group 31)
- Водач на превозно средство – леки автомобили, автобус, минибус, селскостопанска техника, тежкотоварна техника (ISCO group 83)
- Продавач-консултанти (ISCO group 52)
- Персонал, водещ стокови документи (ISCO 4321)
- Готвач (ISCO 5120)
- Медицинска сестра (ISCO 3221)
- Машинен оператор на металорежещи машини с цифрово-програмно управление (ISCO 7223)
- Механик на моторни превозни средства (ISCO 7231)
- ИТ специалист (ISCO група 25)

С най-голяма тежест при идентифициране на десетте професии има количественият подход базиран на:

- общ брой публикувани свободни позиции в трансграничния регион
- териториалният обхват – най-много области / окръзи от двете страни на Дунава, в които има търсене на подобни професии.

За целта е направен анализ на обявените свободни работни места в регионалните бюра по труда в окръзите в Румъния и областите в България през периода 01.2017 –

01.2018. Под внимание са взети и публикуваните позиции в най-популярните търсачки в Румъния и България. Като допълнителен източник са ползвани и кариерните секции на официалните сайтове на най-големите работодатели в трансграничния регион.

Освен количествена оценка, за селектиране на десетте професии са взети предвид и „качествени“ критерии с цел включване на професии с по-висок образователен ценз. Професията Електроинженер, Технолог е включена от гледна точка на засиленото присъствие на предприятия за производство на компоненти и части за автомобилната индустрия и на друга специализирана транспортна техника в трансграничния регион. Професията Медицинска сестра е с голяма социална значимост, независимо от относително малкия брой обявени свободни работни места в сравнение с други професии в топ 10. Включването на професията ИТ специалист също е изключение от количествения подход. Независимо, че като брой работни места секторът информационни технологии не е сред най-популярните, той има стратегическо значение не само в региона, но и на национално ниво. ИТ продуктите и услуги са с висока добавена стойност, секторът е двигател на иновации, способства модерното и устойчиво развитие на останалите индустрии и бизнеси. Същевременно ИТ секторът е атрактивна сфера на предприемачество и самонаемане. Благодарение на много по-високото ниво на заплащане в сравнение с другите индустрии, ИТ бизнесът е важен стимул към мобилност на работната сила в рамките на трансграничния регион.

Проект „Подобряване мобилността на работещи и безработни“ е съфинансиран от Европейския Съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие в рамките на Програмата Interreg V-A Румъния-България

“Подобряване мобилността на работещи и безработни”

Акроним: “MOWEUP”

Проект: 16.4.2.02/2017 eMS код: ROBG - 158

Издател на материала: Сдружение с нестопанска цел

“Европейски институт по културен туризъм “ЕВРИКА””

Дата на публикуване: февруари 2018

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския съюз.